

עד מאה ועשרים שירים
דורית ג'אן. הוצאת ארנמן מיטב,
183 עמודים, 48 שקלים

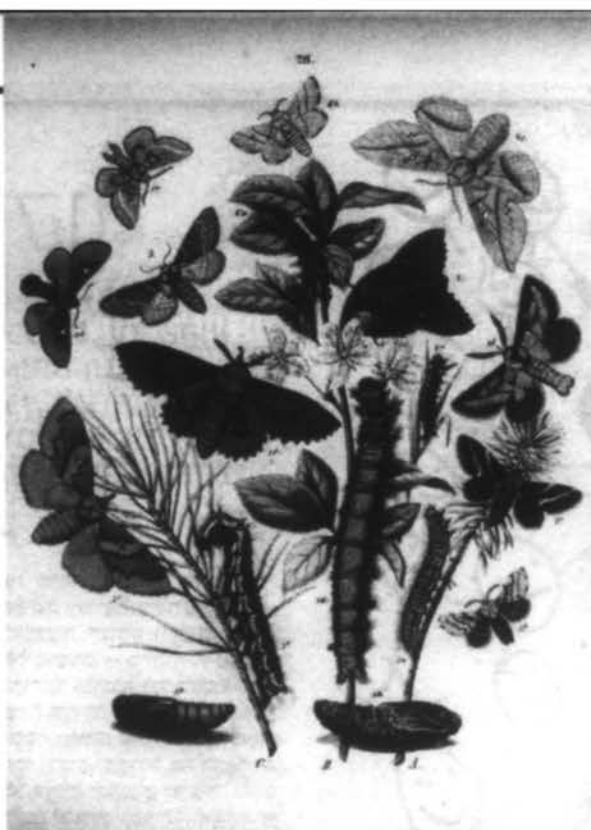
יהיה יפה מצדה של המשוררת דורית ג'אן אם תשלח זר פרחים למארק צוקרברג ושות' בצירוף ספרה "עד מאה ועשרים שירים". הספר הזה נולד בפייסבוק-לנה. בפייסבוק היא טיפטה במשך שלוש שנים את השירים, בפייסבוק זכתה לתגובות אוהדות ובנתה לה חבורה גדולה של קוראים נלהבים, בפייסבוק ויהא ראובן וימר את הכוח השירי שלה, ליקט את היצירות, ערך ויוזם את הפקת הספר המודפס, בפייסבוק הספר מיוצג ומשוק. בפייסבוק גיליתי אותה גם אני, נשאבתי אל הפשטות והוקסם תי מן הבהירות השירית. אין פה תחכום ואין יומר. יש שירה קליטה ונוגעת.

הביוגרפיה של ג'אן מבקשת תיוג (מורחית, בת למשפחה קשת יום מרובת ילדים, ילדות בשכונת מצוקה בדרום תל אביב), אבל המ' שוררת מעדיפה וזוית אחרת: "אל תתייגו אותי/ אל תנסו לתהות מי אני/ יש בי מהכל..."

ואכן, בספר הביכורים שלה, המכיל בדיוק 120 שירים ולא חסר אחד, יש מן הכל. הכל הזה נע בניגודיות קוטבית, או בלשונה "ניידה בין הקצוות". יש פה משחק מעגלי בין אופטימיות לפסימיות, בין רגעי נועם לרגעי כאב, בין שחור לצבע, בין פריחה למילה, בין ילדות לזקנה, בין שקט לרעש. מצד אחד "אני מפורת שתיקות בחלל החדר, או: 'כשקט הוא/ אפשר לשמוע, ויזכרון עמום/ מגיח מבקתת יער/ עולה במעלה הגבעה. בשקט הזה/ קולה של אמא, קורא לי ברעד/ ממרפסת הבית/ לשוכ מגן המשח' קים..." – מהצד האחר היא מחפשת קולות, הדהוד וניגון.

"אני מלכה ושפחה חרופה", היא כותבת על עצמה. גם ככותבת וגם כקוראת בעולם השירה היא מרגישה הוד מלכות, אבל מדי פעם בפעם נאלצת לפשוט את הגלימה ולקרצף את כתמיה של המציאות. ג'אן לא באה לשירה מן האקדמיה, גם אינה בוגרת סדנה זו או אחרת. היא והשירה נפגשו והחיבוק ביניהן חוק.

בגיל לא צעיר התחילה לדבר שיר ולמדה לדעת שזה הבית הכי נכון לה, עד כדי המשאלה: "למות באוחלה של שירה", או בפנייה ישירה לקורא כשיר ארס'פואטי – "הללו את השיר", שנכתב בעקבות המזמור החותם את ספר תהילים.

פרפרים, איור בספר מ'1882. קווים לדמותי צילום. ג'ורג' אוטס

נפשי יוצאת אלי

דורית ג'אן לא באה לשירה מן האקדמיה, והיא גם אינה בוגרת סדנה זו או אחרת. אך היא והשירה נפגשו בפייסבוק והחיבוק ביניהן חזק שלומית כהן-אסיף

השפעת המקורות והיניקה מהן ניכרות בשירתה של ג'אן. הבית, האם הדומיננטית, האב, השכונה והגינה הקטנה בחצר הם ליבת היצירה של ג'אן. כשיר "קדושות" היא מצליחה לתאר את נשות השכונה, ודולה מן הזיכרון תמונת אופיינית: "כשם כל השכ' נות והדודות/ המוציאות כיסא לעת ערביים/ לרכל מעט קט על ההיא ועל ההוא..."

ג'אן מתארת דמויות ציוריות מן הילדות שנצברו בתודעתה. היא כותבת על רגינה שמתגעגעת לבת שאיננה; ועל גילי מונטנה, המשונעת של השכונה שלימדה אותה משהו על שירה ועל אומץ: "תמיד כשנילי מונטנה חטפה הת' קף שיגעון, היתה יוצאת מביתה אל הרחוב, פותחת מחברת בליה ומתחילה/ לקרוא ממנה בקול רם/ את שירי רחל". פעם בפעם היא חוזרת

כשירים אל אבא ואמא, לצבעים ול' טעמים, היא חוזרת ליש ולאין. בצד אשכולות הענבים וסלסלת התאנים היבשות, הספר נוטף ריחות מן המטבח העיראקי (המוכרים לי מן הבית). על האורז שאינו שיר על אורז היא כותבת: "אומרים שבאורז/ שורה הברכה, לכן נהג אבי/ לקנות אותם בשקים". ובחמשך: "חבל שלא שרתה/ באותם שקים/ השכלה, אולי הייתי היום משכילה, אבל אבי או/ לא היה קונה/ אותם שקים, אבי העדיף ילדים שבעים".

היא נאחזת בילדות: "רציתי כל כך/ לקנות את בית ילדותי/ אולי לפתוח בחצר מועדון יוני/ עם אבטיחים וגבינה מלוחה". ועל זה סכתא שלי היתה אומרת שאף אחד אינו עשיר דיו לקנות את ילדותו. מה שנתיר הם הזיכרונות להשתעשע שם בהם.

בספרה "עד מאה ועשרים שיר" רים" מצליחה ג'אן לפרוש מניפה

תרבותית, שמוכרת לא מוכרת רק בחלקה. היא באה אל המורחיות וממנה מתוך פיוס ואהבה. אין לה דרישות; היא רוצה רק את השיר שיבוא לחבק אותה. והוא בא: אותנטי, נוקב, לוחש וצועק, הוא בא בכאב ולוכד זמן ומקום, הוא בא בנוף אורבני ובגעגוע לנף קדומים: "זאם היתה/ ידי משנת/ נוף קדר מים, נקיקי סלעים להיחבא". אחד השירים הנפלאים בספר

היא אינה רוצה שיצייר אותה, אלא רוצה לצייר את עצמה: "אני מציירת/ קווים לדמותי/ מהיום בו נולדתי/ עד רגע מותי/ קווים בודדים/ אין הרבה לתאר/ אולי אצייר/ פרפרים"

הוא "נפשי יוצאת אלי": "נפשי יוצאת אלי/ מתהומות קוראת לי/ לבוא להיות/ ולא לחזור, קר לי, קר כעת, אין לי נוחם וחזרי מר גף, נשימתי המתקצרת, בידותי תכסף, תיכף הוא יבוא ויאמר: ערב מהנה בחוק, נצא אל המולת הרחוב/ כי יש חיים, למות לא טוב, ואני אשיב לו כך: קצתי ברחובות הומים/ כשאון נשים פותות ובה' מולת הילדים. בוא החיה אותי בין הסדינים".

שני שערים לספר (נוסף למבוא של ראובן שבת). חלקו הראשון, הרחב, הוא "מאלף עד תר", והשני נושא את הכותרת "מהדהדת את רחלי. לא קשה לנחש שרחל היא המשוררת האהובה עליה (אף על פי שאפשר לשנוע גם הדהוד של יונה וולך). ג'אן מנהלת דיאלוג עם שירת רחל ומתכתבת עם דמותה. אולי גורל משותף מאחד ביניהן: ג'אן מסתגרת בבית ושולחת לעולם שירים שוודאי נכתבו באותיות רצות ומעלה אותם מיידית בפייסבוק (שירה והרשת החברתית – נושא הדורש מחקר מקיף ועיין רחב).

באמצעות השיר מחזרת ג'אן אחר הבעל האהוב או אחר הקורא הלא-מוכר. היא אינה רוצה שיצייר אותה, אלא רוצה לצייר את עצמה: "אני מציירת/ קווים לדמותי/ מהיום בו נולדתי/ עד רגע מותי/ קווים בודדים/ אין הרבה לתאר/ אולי אצייר/ פרפרים".

"יצירתי היא תולדה של צע' רי, כותבת ג'אן, או בלשונה של שייקספיר: "תן לצער מליים". ולא רק בצער ובכאב מדובר פה אלא בהרבה יופי וקסם.